

Twierdza Toruń

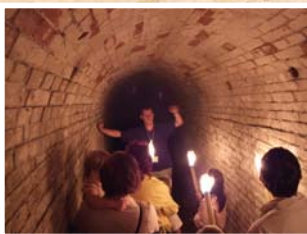
W XIX wieku armia pruska uczyniła z Torunia nadgraniczną twierdzą, otaczając miasto pierścieniem piętnastu fortw. Zadaniem Twierdzy była obrona granicy między zaborem pruskim i rosyjskim, która przebiegała zaledwie 10 km na wschód od Torunia na rzece Drwęcy. Precyzyjne rozplanowanie poszczególnych obiektów, oraz zastosowanie najnowszych osiągnięć techniki sprawiło, że Toruń awansował do miana twierdzy pierwszej klasy. W całej swojej historii XIX wieczne fortyfikacje Torunia nie zostały wykorzystane zgodnie ze swoim przeznaczeniem. Obecnie jest to unikalna atrakcja turystyczna. Spośród 15 fortw do zwiedzania udostępniono tylko nieliczne:

Fort IV nazwany York-Zółkiewski, w którym mieści się baza noclegowo-gastronomiczna, sale konferencyjne oraz trasa turystyczna; Fort XIII, posiadający izbę pamięci, której zwiedzanie możliwe jest po uprzedniej zgodzie władz wojskowych (Dowództwa 1 Bazy Materiałowo-Technicznej). Wśród pozostałych obiektów na uwagę zasługuje Bateria AB IV „skansen forteczny”, gdzie znajduje się zbiór unikatowych eksponatów związanych z Twierdzą Toruń oraz ekspozycja poświęcona sztuce inżynierii fortecznej. Obiekty Twierdzy Toruń połączone zostały czarnym szlakiem, tzw. Fortecznym, którego przebieg dostarcza niezapomnianych wrażeń.

Skansen forteczny - Bateria AB IV

Nocne zwiedzanie Fortu IV w Toruniu

Twierdza Chełmno

Jest najmniejszą i najmłodszą, została wybudowana w latach 1901-1909 i rozbudowana w 1914 r. jako obrona jednej pomiędzy Fordonem a Grudziądem przeprawy promowej przez Wisłę. Była wzmocnieniem twierdzy w Gdańsku, Malborku, Grudziądzu i Toruniu. W 1918 r. Twierdzą przejęła armia polska, która w okresie międzywojennym dobudowała kilka małych schronów piechoty. Podczas wojny obronnej w 1939 r. fortyfikacje chełmińskie nie odegrały istotnej roli militarnej. W 1944 r., wobec zbliżającego się frontu wschodniego siły niemieckie stacjonujące w Chełmnie przystąpiły do rozbudowy pozycji obronnych. Po zakończeniu II wojny światowej forty opustoszały. Nie spełniają dzisiaj swoich funkcji, stanowią przykład niewykorzystanej militarnie sztuki fortyfikacyjnej z początku XX wieku. Obiekty są mało znane i rozpoznacone, położone z dala od miasta, czasami bez dojazdowych dróg są w dobrym stanie technicznym. Twierdza Chełmno rozciąga się łukiem w promieniu 5-8 km od dawnej przeprawy. Największe zgromowienie umocnień znajduje się wokół wsi Stolno przy głównych ciągach komunikacyjnych. Stanowią je trzy Forty, stała bateria armat, niemieckie schrony w tym stanowisko na moździerze. Do zagospodarowanych i udostępnionych obiektów należą schrony UR1 w Klejpiu i UR4 w Klamrach, Fort II w wsi Dorposz i wozownia artyleryjska w Starogrodzie. Na uwagę zasługują również niemieckie schrony w Klamrach, pruska strzelnica do ćwiczeń z broni długiej, krótkiej i rzutnia granatów, wykorzystywane do końca II Wojny. Całość dopełniają historyczne pikniki organizowane przez Stowarzyszenie Twierdza Chełmno.

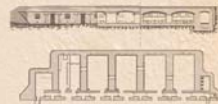
Grupa Rekonstrukcyjna Twierdzy Chełmno

Fort I Watorowo im. Zielińskiego

Fort V Należąc wschód rysunek powykonawczy ok 1910 r.

Wnętrze schronu IR 1 w Klejpiu

Twierdza Grudziądz

Z polecenia Króla pruskiego Fryderyka II w 1776 roku rozpoczęto wznoszenie grudziądzkiej twierdzy. Przyczyną jej budowy było potencjalne zagrożenie ze strony rosnącego w siłę imperium carskiego. Budowa Twierdzy trwała przez 13 lat – do 1789 roku. Powstałe umocnienia zlokalizowano na północ, w odległości 1,5 km od miasta Grudziądz, na wysokim nadwiślańskim wznesieniu otoczonym od północy i wschodu rzeką Osą i od południa kanałem Trynką. Cytadela, chroniła przeprawę wiślańską i miasto; otrzymała narys bastionowy na rzucie połowy osmiokąta opartego o Wisłę. Od strony rzeki kompleks umocnień został odcięty tzw. Wielkim Magazynem. Cytadela była kilkakrotnie przebudowywana, przez co utraciła część swoich pierwotnych elementów architektonicznych. Militarnie wstawia się jako niezdobyta przez Napoleona twierdza w czasie nieudanej próby jej zajęcia w 1807 roku. Po wybudowaniu w latach 1876-88 mostu kolejowo-drogowego przez Wisłę powstała konieczność ufortyfikowania przeprawy. Powstała, więc koncepcja budowy twierdzy pierścieniowej, opartej na 9 fortach i 4 bateriach. Do najciekawszych umocnień zaliczyć należy obiekty Książczych Gór, które wybudowano na

II Bastion Cytadeli Grudziądz

kształt grup fortecznych, tzw. fortw rozproszonych, jednych z pierwszych tego typu w niemieckiej szkole fortyfikacyjnej, gdzie dużą wagę przykładano do maskowania. Kolejna rozbudowa umocnień przypadła na okres mobilizacji wojennej w latach 1914-1915; wybudowano wtedy 32 schrony ziemne oraz kilkanaście obiektów zaplecza. W sierpniu 1939 roku Wojsko Polskie umocniło twierdzę o tzw. Linie Osy, wznosząc 11 schronów bojowych. Kolejna niemiecka rozbudowa mobilizacyjna z lat 1944-1945 wzbogaciła miasto i okolice o ponad 60 dodatkowych małych schronów bojowych typu „Tobruk” i kilka schronów biurowych, z czego większość zachowała się do dnia dzisiejszego.

Pieczeń Królestwa Pruskiego Urzędu Fortyfikacji w Grudziądzu

Brama w Kurtynie IV

Cytadela Grudziądz

Archiwalna mapa z 1807 r.

Chełmno

Fort IV „York-Zółkiewski”
ul. B. Chodrego 86, 87-100 Toruń
tel. 056 655 82 36, 056 655 81 34
www.forttorun.pl

Fort XIII - Izba Pamięci
Dowództwo 1 Bazy
Materiałowo-Technicznej
ul. Okólna 37, 87-100 Toruń
tel. 056 653 35 40
www.tbmt.pl

Bateria AB IV „Skansen Forteczny”
ul. Poczarska 191-199, 87-100 Toruń
tel. 607 054 249, 660 523 236
www.torun.fortyfikacje.pl

Czarny Szlak „Forteczny”
PTTK Oddział Miejski
im. Mariana Sydoxa w Toruniu
Pl. Rapackiego 2, 87-100 Toruń
tel. 056 622 49 26
www.pttk.torun.pl

Stowarzyszenie Twierdza Chełmno
ul. Gen. Józefa Hallera 916
86-200 Chełmno
tel. 663 507 755
www.twierdzachelmo.com

Schron IR 1 w Klejpiu
Sołectwo wsi Klejpie
tel. 607 597 407
Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły
ul. Mińska 4, 86-111 Gruczno
www.tpdwp.pl

Zespół Parków Krajoznawczych
Chełmińskiego i Nadwiślańskiego
ul. Sądowa 5, 86-100 Świecie
tel. 052 33 15 000
www.dolnawisla.pl

Fort II w Dorposzu
Wozownia w Starogrodzie
Zwiedzanie po uzgodnieniu
tel. 727 276 830

Schron UR4 w Klamrach
Firma Pro Terra
ul. Chociszewskiego 6/37
86-200 Chełmno
tel. 604 169 803

Muzeum w Grudziądzu
mi. ks. dr. Wiesława Legi
ul. Wodna 3/5, 86-300 Grudziądz
tel. 056 46 59 063
www.muzeum-grudziadz.pl

Informacja Turystyczna w Grudziądzu
ul. Sikorskiej-Ciulej 19
86-300 Grudziądz
tel./fax 056 46 123 18
www.itgdz.pl

Wojkowe Stowarzyszenie
Kulturalno-Edukacyjne Rawelin
zwiedzania Cytadeli dwa razy w roku
3.05 i 11.11 lub po uzgodnieniu
ul. 6 Marca 1, 86-300 Grudziądz
tel. 056 458 26 50

Sekcja Twierdzy Grudziądz
pomoc merytoryczna, organizacja
 imprez, usługi turystyczne,
zwiedzania piętarciami fortecznymi
www.grudziadz.fortyfikacje.pl

Twierdze nad Dolną Wisłą

Od wieków Dolina Dolnej Wisły stanowiła dogodne miejsce do rozwoju osadnictwa. W V w. p.n.e. wiódł tędy szlak wymiany handlowej, której głównym przedmiotem był bursztyn. W X w. wznoszono liczne grody obronne, w średniowieczu obwarowane miasta. Wojny w następnych wiekach przyczyniły się do powstania kolejnych umocnień.

Dolina Dolnej Wisły obfituje w miasta o znaczeniu militarnym, zamki obronne i umocnienia fortyfikacyjne. Do ważniejszych z nich należą m. in.

zamki pokrzyżackie w Toruniu, Świeciu, Kwidzynie i Gniewie oraz XIX wieczne twierdze w Toruniu i Grudziądzu oraz Twierdza Chełmno powstała na początku XX wieku.

Szlak Nadbałtyckich Twierdz

Łączy m. in. w Polsce Twierdze Kostrzyn, Kolo-brzeg, Modlin i Boyen, w Niemczech Twierdzą Peitz, Fort Gorgast czy Fort Dömitz, na Litwie Twierdże miasta Kowno i w Rosji Twierdzą miasta Kaliningrad. Ciekawa trasa podróży pozwala dotrzeć do innych, sąsiednich Europejskich umocnień w tym Torunia, Chełmna i Grudziądza.

Grupa Rekonstrukcyjna Twierdzy Chełmno

Twierdze nad Dolną Wisłą

Wydawca
Lokalna Organizacja Turystyczna w Toruniu

Współwydawca
Kujawsko-Pomorska Organizacja Turystyczna

Towarzystwo Przyjaciół Dolnej Wisły

Sfinansowano ze środków
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Opracowanie tekstów
Twierdza Toruń - Paweł Bukowski
Twierdza Chełmno - Robert Gonja, Henryk Sońnicki
Twierdza Grudziądz - Mariusz Żebrowski

Fotografie
Agnieszka Polewska, Adam Kowalkowski,
Robert Gonja, Robert Panczerzyński, Wiesław Stępień

Współpraca
Muzeum w Grudziądzu, Zespół Parków Krajobrazowych Chełmińskiego i Nadwiślańskiego,
Stowarzyszenie Twierdza Chełmno, 1 Baza Materiałowo-Techniczna w Toruniu,
Toruńskie Towarzystwo Fortyfikacyjne, Bateria AB IV „Skansen Forteczny”,
Przedsiębiorstwo Turystyczno-Gastronomiczne Twierdza Toruń IV Jorck - Żółkiewski

Koncepcja i koordynacja
Robert Gonja

Nakład 1500 egz.

Wydanie I

Wrzesień 2009 r.
Toruń - Chełmno - Grudziądz

projekt

www.red-apple.pl

